

УДК 94(480*7)

Денис Ковальов

ВИТОКИ І ПРАВОВІ ЗАСАДИ ФІНЛЯНДСЬКОЇ ДЕРЖАВИ

Стаття присвячена дослідженню ідейної течії, яка виникла у середині XIX ст. щодо існування у межах Російської імперії окремої Фінляндської держави. Проведено аналіз філософсько-політичних обґрунтувань представників фенноманського та свекоманського рухів щодо реального стану речей в автономному Великому Князівстві Фінляндському за царювання Миколи I та Олександра II. Визначено вплив європейських і російських мислителів на суспільну думку в тодішній Фінляндії. Наведено характер і методи боротьби двох найбільших опозиційних до царату ідейних течій – фенноманів під проводом Югана-Вільгельма Снелльмана та свекоманів під проводом Леопольда Мехеліна за політичний Олімп автономії. Визначено, яким чином період царювання Миколи I та Олександра II вплинув на розвиток теорії про окрему Фінляндську державу, що заклала міцний фундамент для появи на початку XX ст. самостійної та не від кого незалежної країни Фінляндії. Наголошено на важливості проведення історичних порівнянь із тогочасною ситуацією у Наддніпрянській Україні.

Ключові слова: Велике Князівство Фінляндське, державність, Російська імперія, фенноманство, Фінляндська держава.

Правління Олександра II вважається дослідниками історії Фінляндії як доба справжніх реформ. На відміну від свого батька, консерватора Миколи I, новий володар держави Романових прагнув змінити всю суспільну структуру Великого Князівства Фінляндського (далі – ВКФ). Не варто забувати, що саме реформи Олександра II дозволили вивести імперію із глибокої кризи та дали потужний поштовх капіталістичному розвитку. Водночас, саме за царювання Миколи I й Олександра II на теренах ВКФ визріває власна національна свідомість та ідея окремішності, які з реформами перетворюються на політичний ґрунт для майбутніх визвольних змагань.

Під час здійснення дослідження, проведено огляд історіографії проблеми. Плідні напрацювання широкого загалу фінських А. Форсіус [8], К. Коргонен [10], Л. Пунтіла [12] і Т. Вігавайнен [13] і російських Р. Дусаєв [2] і М. Могунова [6] істориків зазначеного періоду допомагають зрозуміти ступінь вивченості тематики та узагальнити історіографію. Водночас, доволі вагомий внесок здійснили лише декілька дослідників. Так, у роботі «Від великого князівства до сучасної держави. Політична історія Фінляндії від 1809 року» колектив авторів (О. Юссіла, С. Гентіла і Ю. Неваківі) розкриває сутність законного перебування ВКФ у складі держави Романових і проводить детальний аналіз зародження та розвитку національно-визвольного руху [7]. У свою чергу, історик І. Лііканен у монографії «Фенноманство і люди – прогресивний рух в організації та народженні Фінської партії» загострює увагу читача на політичній платформі та ідейних основах фенноманського руху, представники якого у середині XIX ст. першими порушили питання про окрему Фінляндську державу [11]. Серед російських дослідників варто виділити дисертацію С. Баландіна «Державно-правове становище Великого князівства Фінляндського у складі Російської імперії», у якій автор актуалізує проблеми адміністративно-територіального і національно-державного устрою ВКФ, що стали викликом для місцевої політичної еліти [1].

Мета статті полягає у реконструкції історичного тла у ВКФ за доби Миколи I та Олександра II, чиє царювання дозволило з'явитись і значно просунутись у сприйнятті підданими ідеї окремої Фінляндської держави, котру відстоювали як етнічні фіни, так і етнічні шведи.

Завершення наполеонівських війн перемогою коаліціантів на чолі з Великою Британією принесло народам Європи нову хвилю реакційного консерватизму. Найболючіше соціально-політичні зміни на собі відчули приєднані до Російської імперії польські та фінляндські землі. Та якщо у створеному Царстві Польському одразу запанував самодержавний дух, у ВКФ царат не поспішав встановлювати власні правила [2, с. 111]. Новий автономний статус Фінляндії мав запропонувати її мешканцям відносно незалежну позицію у внутрішній політиці, що за часів шведського володарювання було неможливим. Водночас, в'яла політика намісників держави Романових сприяла тому, що натхненні ідеями Французької революції та подальшими подіями національно-визвольної боротьби європейських народів, представники шведськомовної аристократії прагнуть створити на теренах ВКФ свою «особливу державу».

Несподівана смерть Олександра I, вступ на трон його брата Миколи I та повстання декабристів не могли не справити враження на новоприєдану територію держави Романових [3, с. 63]. Покоління так званих «будителів фінської нації», попри своє шведське походження,

розпочинає полеміку щодо виокремлення Фінляндії у складі Російської імперії за мовним принципом. Батьки-засновники фенноманського руху А.-І. Арвідсон, Я. Ютейні, Ю.-Я. Тенгстрьом, за умовами часу діяли у літературно-науковому напрямку [5, с. 184]. Вони наголошували на тому, що попри династичний союз ВКФ і держави Романових, перша має орієнтуватися на Європу. Так, у 1827 р. філософ А.-І. Арвідссон закликав до пробудження фінського національного духу та самосвідомості і вважав, що спільна фінська мова об'єднає фенноманів внутрішнім ідейним і духовним зв'язком, який зміцнює усі прошарки суспільства [11, с. 123]. Проте вимоги перших фенноманів не зустріли широкої підтримки у фінському суспільстві, тож обговорення поставленої ними проблеми загальмувалося приблизно на 20 років.

Тим часом у кінці 1830-х рр. представник Шведської королівської академії І. Гвассер здійснює подорож містами ВКФ [10, с. 36]. Там він знайомиться з фенноманськими ідеями та проблемами державної розбудови автономії, які сильно контрастують зі шведською дійсністю та політичною стабільністю. Вже на початку 1840 р. І. Гвассер публікує в Обу (нині Турку – примітка автора) памфлет «Про Борґоський сейм і становище Фінляндії після 1812 р.» (оригінальна назва «Om Borgå landtag och Finlands ställning 1812»), у якому підкреслив штучне адміністративно-політичне утворення Фінляндії [8]. Та попри це, автор наголошував на унікальності автономного статусу ВКФ, яким неодмінно мають скористатися фенномани задля розвитку власної національної ідеї. Крім того, опонуючи А.-І. Арвідссону і його послідовникам, І. Гвассер відстоює думку, що покращення становища Фінляндії відбудеться тоді, коли царат почне ставитися до новоприєднаної території, як Швеція відносно Норвегії [5, с. 185]. Він також зазначав, що особливість Фінляндської держави у складі Російської імперії полягає в тому, що, на відміну від Польщі, їй надано можливість скликати станово-представницький Сейм і не позбавлено чинних законів. Як і фенномани, І. Гвассер вбачав у Фінляндії майбутній потенціал осібної держави із представницькою формою правління [8]. Він наголошував на тому, що під час проведення Борґоського сейму у 1809 р. фіні звільнилися від влади Швеції, уклавши особисто із російським імператором сепаратний договір – ВКФ ставало конституційно керованою державою, обмеживши при цьому свою зовнішню самостійність.

Довгий час теорію про особливу Фінляндську державу сучасники А.-І. Арвідссона та І. Гвассера сприймали як фантазію. Адже незалежною, за прикладом тієї ж Бельгії, Фінляндія могла б стати не тільки завдяки національним прагненням, через повстання чи революцію, але й, у першу чергу, через міжнародні обставини: бажання таких країн, як Франція, Велика Британія, Пруссія та Австрія, визнати її рівноправним суб'єктом європейської та світової політики. Цілком зрозуміло, що фенноманські погляди на окремішність ВКФ від держави Романових не могли не викликати відповідну реакцію серед наближених кіл до царату. Напередодні Кримської війни (1853–1856 рр.) розпочато дискусію у вигляді обміну памфлетами між І. Гвассером і фенноманами з одного боку, та їх опонентами із Санкт-Петербургу й Стокгольму з іншого [13, с. 151]. Право Російської імперії володіти Фінляндією відстоювала професура юридичного факультету Санкт-Петербурзького університету. Не буде зайвим зауважити, що її прогресивна частина (так звані «західники»), розглядала можливість перетворення ВКФ на справжню державу, але під протекторатом держави Романових. Так, професор права О. Градовський вважав, що «Фінляндія є окремою у внутрішньому управлінні державою, оскільки за нею збережені всі місцеві особливості її суспільно-політичного становища» [1, с. 44]. Водночас Б. Чічерін у розділі XI. «Складні держави» свого курсу «Загальне державне право» писав: «Фінляндія... утримала свою політичну самостійність і свій особливий устрій. При завоюванні їй обіцяно збереження чинних установ. До них належать і Сейм, наділений законодавчою владою...» [1, с. 45]. Збереження національної самостійності фінляндців, на думку Б. Чічеріна, було запорукою вірної підданості народу ВКФ монархам із династії Романових. Професор кримінального права Н. Таганцев дотримувався іншої точки зору, Фінляндію він розглядав як необхідне територіальне придбання, яке б гарантувало безпеку імперської столиці у разі війни зі Швецією, Данією чи Пруссією [1, с. 48]. Його колега Е. Берендтс стверджував, що ВКФ хоча і має автономні права, але місцева адміністративно-політична система підпорядкована інтересам держави Романових [1, с. 49].

На користь своєї точки зору прихильники теорії особливої Фінляндської держави, яких очолював наступник А.-І. Арвідссона, ідеолог фенноманського націоналізму Ю.-В. Снелльман, висували такі аргументи: по-перше, у Фінляндії існували свій законодавчий орган – станово-представницький Сейм, і особливе законодавство; по-друге, ВКФ не входило до уніфікованих адміністративних утворень Російської імперії; по-третє, Фінляндія мала відмежовані від загальноімперської скарбниці податки, бюджет, урядові та судові установи; по-четверте, рішення фінляндських судів у державі Романових виконувалися за такою процедурою, як і рішення судів іноземних держав, а контроль російського Сенату на Фінляндію не розповсюджувався [4, с. 85]. Послідовники консервативно-реакційного принципу «єдиної та неподільної імперії» розглядали ВКФ як безпосередню частину держави Романових, інкорпоровану на правах звичайної провінції

(губернії). У цілому, основні аргументи прихильників теорії інкорпорованої провінції зводилися до наступного: а) Фінляндія до завоювання не була самостійною державою і, навіть, не користувалася автономією; б) обіцянки Олександра I, дані учасникам Боргоського сейму, зберегти у ВКФ місцеві закони та державні установи, не носили характеру договірної угоди двох суверенних країн, а являли собою одностороннє волевиявлення монарха, яке його нащадки могли скасувати; в) у фінляндців не було власної конституції, тому що вони були підданими Швеції, а отже усі місцеві закони – спадок шведського права [9, с. 66].

Розпочата у 1860-х рр. доба реформ ознаменувала зміни у політичній системі всієї держави Романових, передусім у ВКФ. Наступник Миколи I, його син Олександр II, після програної Кримської війни, намагався виглядати для своїх підданих справжнім визволителем і новатором водночас. Новий імператор, починаючи з 1863 р., дозволив регулярно скликати станово-представницький фінляндський Сейм, завдяки чому упродовж наступних 40 років на території Фінляндії сформувалася власна партійна система [9, с. 68]. При цьому у 1860–1880-х рр. саме у ВКФ продовжували переважати промонархічні настрої – серед фенноманської аристократії розквітнув лоялізм до особистості великого князя фінляндського. Адже саме він, як носій верховної влади, уособлювався з кардинальними змінами.

Чим активніше йшов соціально-економічний розвиток ВКФ у добу реформ, тим гострішою ставала боротьба за владу на місцях між фенноманами та їх конкурентами – свекоманами [12, с. 77]. Вони також сприйняли теорію про окрему Фінляндську державу як свою. У 1872 р. молода генерація фенноманської інтелігенції на чолі з Ю.-С. Юрйо-Коскінемом та А. Меурманом, спираючись на ідеї А.-І. Арвідссона, Ю.-В. Снелльмана та І. Гвассера, заснувала Фінську партію – першу у ВКФ [13, с. 173]. Її програма мала на меті поліпшення соціокультурних умов життя селянства закладення підвалин загальнодержавної фінськомовної спільноти. У великих містах фінляндської автономії від імені Фінської партії відкрито з'являються заклики до створення національної держави, вперше зароджується ідея Великої Фінляндії із кордонами від Ботнічної затоки та річки Калікс на Заході – до узбережжя Білого моря на Сході [11, с. 146]. Можна стверджувати, що фенноманський рух за часів Олександра II не тільки збагатив національний рух фінів радикальними політичними гаслами, але соціально й політично консервативними ідеями, які планувалось здійснити на практиці. Згуртувавши навколо себе активну міську молодь, Ю.-С. Юрйо-Коскінен активно розвивав фенноманський рух у лавах Фінської партії на засадах соціал-реформізму [11, с. 148].

У 1880 р. на противагу Фінській партії засновано Ліберальну партію, яка повністю поділяла ідеї свекоманського руху і шведськомовної меншини [9, с. 30]. Її засновником став лідер та ідеолог свекоманів Аксель-Улоф Фреуденталь. Ще у середині 1870-х рр. він висунув теорію, згідно із якою шведськомовні й фінськомовні мешканці ВКФ є двома різними народами, причому перші належать до вищої раси [9, с. 31]. Метою шведськомовної меншини було збереження status quo у питанні мови та відносин з Російською імперією та Шведським королівством. Свекомани усвідомлювали себе частиною скандинавського світу із його традиціями свободи, правопорядку та лібералізму. Отримуючи духовну і політичну підтримку зі Стокгольма, вони прагнули залишатися шведами та поєднували лібералізм тактики із консерватизмом дії. Шведська орієнтація у Фінляндії стала синонімом опозиції до політичної системи держави Романових, тож свекомани були змушені вести боротьбу на два фронти: проти самодержавства, з одного боку, і фенноманів – з іншого. Останні, на думку А.-У. Фреуденталю, послаблювали здатність Фінляндії протистояти інкорпорації до Російської імперії, а отже не можливо було збудувати окрему Фінляндську державу [9, с. 32].

У 1887 р. очільником Ліберальної партії став відомий промисловець і філософ Л. Мехелін (до речі, співзасновник компанії «Nokia») [9, с. 34]. У своїх численних трактатах 1870–1890-х рр. він доводив, що реальний союз із Російською імперією не повинен заважати самостійності Фінляндії у внутрішньому самоврядуванні, а її свобода не суперечить інтересам царату. Водночас свекомани, об'єднавшись навколо ідей А.-У. Фреуденталю, взяли на озброєння концепцію І. Гвассера, наголошуючи, що Боргоський сейм 1809 р. задекларував унію двох рівноправних держав – Росії та Фінляндії, де шведська культурна спадщина є ключем національного відродження фінляндців. У 1886 р. Л. Мехелін у памфлеті «Короткий опис публічного права Великого князівства Фінляндського» (оригінальна назва «Précis du droit public du Grand-Duché de Finlande») наголосив на державній окремішності ВКФ від держави Романових [10, с. 48]. Дискусія, що виникла навколо роботи лідера Ліберальної партії невдовзі стала прологом до фінляндсько-російського розколу, який у 1899 р. переріс у відкритий конфлікт і впливав на політичне життя Фінляндії аж до революційного зриву весною 1917 р. Так, Л. Мехелін намагався у категоріях юриспруденції та права довести, що Фінляндія є не провінцією, а уявленою державою, акцентуючи увагу на понятті суверенітету, яким знехтували [6, с. 44]. Найбільший резонанс праця Л. Мехеліна мала в Санкт-Петербурзі та Москві – гофмейстер імператорського двору К. Ордін і професор історії М. Бородкін

доводили, що Фінляндія є завойована Росією шведська територія, де цар і його уряд становили повноправну абсолютну владу [10, с. 50].

У 1880–1890-х рр. фінляндські знавці державного права Р. Германсон та Ю. Вуолле-Апіа обстоювали, з незначними відмінностями, теорію особливої конституційної Фінляндської держави, що перебувала у династичному союзі із Романовими, а не з усією Російською імперією [13, с. 203]. Обидва вважали, що відповідальним за стан справ у ВКФ є виключно імператор, а у разі його відсутності – станово-представницький Сейм, однак ніяк не намісник чи царський уряд. Свою думку Р. Германсон та Ю. Вуолле-Апіа підтверджували ст. 4 «Основних законів Російської імперії», у якій зазначалося, що «з Імператорським Всеросійським престолом нероздільні суть престоли Царства Польського і Великого Князівства Фінляндського» [13, с. 204]. Отже, якщо існував окремий престол, існувала й окрема держава. Ю. Вуолле-Апіа та Р. Германсон вважали Фінляндію напівсуверенною державою, оскільки у неї був відсутній суверенітет у міжнародно-правовому сенсі.

Варто також наголосити на причині прихильності широких суспільних кіл серед підданих ВКФ до ідеї окремої Фінляндської держави впродовж досліджуваного періоду. Вона мала як різні прояви, так прихильників з різних політичних таборів: якщо фенномани бачили моноетнічну фінську державу, то свекомани – державу, де у злагоді співіснували б шведи та фіни. Представники царату відкидали обидві теорії, адже для них Фінляндія була лише черговою територією для здійснення власних геополітичних планів і соціально-культурних експериментів.

Отже, у багатьох країнах Європи середини XIX ст. авторитетні представники пригноблених народів (як українці, ірландці, угорці) були переконані, що політичне звільнення (мітинги та прокламації) прокладає шлях звільненню народному (автономія, самостійність). І фенномани, і свекомани погоджувалися, що вже з початку 1860-х рр. Фінляндія розвинулася до рівня держави. Однак, на думку перших, це сталося завдяки тому, що національна самосвідомість фінського народу мала змогу розквітнути саме в період російського панування; другі ж природно вважали це спадком шведської доби. Водночас постійного вжитку остаточно набув термін «Фінляндська держава», стрижнем якого була проблема державно-правового статусу ВКФ. Це питання було принципово важливим, як для суспільно-політичної еліти Фінляндії, так і для царату. Водночас урядовці та намісники імператорів із династії Романових прагнули розв'язати питання фінляндської автономії за допомогою кодифікації місцевих юридичних актів. Тобто перевести правові відносини на основу, яка дозволила б надати ліквідації особливого становища Фінляндії законного вигляду. Приклад згорання польської автономії 1863–1865 рр. слугував своєрідним взірцем. Тому не дивно, що з роками теорія про «Фінляндську державу» здобула багато прихильників серед народних мас, які хотіли позбутися царського ярма, сформувавши власну ідейно-політичну платформу.

Список використаних джерел

1. Баландин С. Государственно-правовое положение Великого княжества Финляндского в составе Российской Империи: диссерт.... канд. юрид. наук: 12.00.01. М., 2012. 184 с. URL: <https://goo.gl/MjsVoy>. (дата звернення: 01.10.2018).
2. Дусаев Р. Государственно-правовой статус Великого княжества Финляндского (1809–1917 гг.) // Правоведение. 1975. № 2. С. 110–118.
3. Ковальов Д., Бобилева С. Ілюзія чи факт у політичному становищі Фінляндії в першій половині XIX ст. // Слов'янський вісник. Рівне, 2011. С. 61–66.
4. Ковальов Д. Вплив царизму на зародження модерної нації у Фінляндії // Історія торгівлі, податків та мита. 2015. № 2(12). С. 81–88.
5. Ковальов Д. Фенноманство як своєрідний рух народників у Фінляндії // Історичні етюди: зб. наук. пр. 2017. Вип. 5. С. 184–186.
6. Могунова М. Еволюція форми Финляндского государства // Северная Европа: Проблемы истории. М., 1988. Вып. 4. С. 37–60.
7. Юссіла О., Гентіля С., Неваківі Ю. Від великого князівства до сучасної держави. Політична історія Фінляндії від 1809 року / пер. з фін. М. Гаутала і В. Пилипенко. К.: Унісерв, 2002. 407 с.
8. Forsius A., Israel Hwasser (1790–1860) – lääketieteen professori, luonnonfilosofi ja kirjailija // Arnoldus: kuvauksia historiasta. URL: <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/hwasser.htm>. (дата звернення: 01.10.2018).
9. Kovaliov D. The Origin and Evolution of Svekomani Opposition in the Grand Duchy of Finland // Herald of Omsk University, Series «Historical Studies». 2017. № 2(14). Pp. 28–35.
10. Korhonen K. Autonomus Finland in the political thought of 19th century in Russia. Turku, 1967. 99 p.
11. Liikanen I. Fennomania ja kansa – Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty. Helsinki: SHS, 1995. 393 s.
12. Puntilla L. Suomen poliittinen historia. 1809–1966. Helsinki: Otava, 1971. 218 s.
13. Vihavainen T. Itäraja häviää: Venäjä ja Suomen kaksi vuosisataa. Helsinki: Otava, 2011. 303 s.

References

1. Balandin S., Gosudarstvenno-pravovoe polozhenie Velikogo knjazhestva Finljandskogo v sostave Rossijskoj Imperii [State and legal status of the Grand Duchy of Finland within the Russian Empire]. Dissertatsiya ... kand. yuryd. nauk: 12.00.01. M., 2012. 184 p. URL: <https://goo.gl/MjsVoy>.
2. Dusaev R., Gosudarstvenno-pravovoj status Velikogo knjazhestva Finljandskogo (1809–1917 gg.) [State and legal status of the Grand Duchy of Finland (1809–1917)]. Pravovedenie. 1975. №2. Pp. 110–118.
3. Kovaliov D., Bobylieva S., Iliuziia chy fakt u politychnomu stanovyshchi Finliandii v pershii polovyni XIX st. [Illusion or fact in the political situation of Finland in the first half of the

nineteenth century]. Slovianskyi visnyk. Rivne, 2011. PP. 61–66. 4. Kovaliov D., Vplyv tsaryzmu na zarodzhennia modernoi natsii u Finliandii [Influence of tsarism on the birth of a modern nation in Finland]. Istoriiia torhivli, podatktiv ta myta. 2015. №2 (12). PP. 81–88. 5. Kovaliov D., Fennomanstvo yak svoieridnyi rukh narodnykiv u Finliandii [Fennoman movement as a kind of the Narodniks' movement in Finland]. Istorychni etudy: zb. nauk. pr. 2017. Vol. 5. PP. 184–186. 6. Mogunova M., Evoljucija formy Finljandskogo gosudarstva [Evolution of the form of the Finnish state]. Severnaja Evropa: Problemy istorii. M., 1988. Vol. 4. PP. 37–60. 7. Yussila O., Hentilia S., Nevakivi Y., Vid velykoho kniazivstva do suchasnoi derzhavy. Politychna istoriia Finliandii vid 1809 roku [From the Grand Duchy to the modern state. Political History of Finland from 1809]. K.: Uniserv, 2002. 407 p. 8. Forsius A., Israel Hwasser (1790–1860) – lääketieteen professori, luonnonfilosofi ja kirjailija // Arnoldus: kuvauksia historiasta. URL: <http://www.saunalahti.fi/arnoldus/hwasser.htm>. 9. Kovaliov D., The Origin and Evolution of Svecoman Opposition in the Grand Duchy of Finland // Herald of Omsk University, Series «Historical Studies». 2017. №2 (14). Pp. 28–35. 10. Korhonen K., Autonomus Finland in the political thought of 19th century in Russia. Turku, 1967. 99 p. 11. Liikanen I., Fennomania ja kansa – Joukkojärjestäytymisen läpimurto ja Suomalaisen puolueen synty. Helsinki: SHS, 1995. 393 s. 12. Punttila L. Suomen poliittinen historia. 1809–1966. Helsinki: Otava, 1971. 218 s. 13. Vihavainen T., Itäraja häviää: Venäjä ja Suomen kaksi vuosisataa. Helsinki: Otava, 2011. 303 s.

Denis Kovaliov

THE FINNISH STATE: ORIGINS AND JURISTICAL BACKGROUND

The article deals with the ideological trend that emerged in the middle of the XIX century on the existence within the Russian Empire of a separate «Finnish state». Analyzed the philosophical and political substantiations of the representatives of the Fennoman and Svecoman movements concerning the real state of affairs in the autonomous Grand Duchy of Finland in the reign of Nickolai I and Aleksander II. It has been determined the influence of European and Russian thinkers on public opinion in former Finland. It has given the nature and methods of the struggle of the two largest opposition to tsarism of ideological movements – Fennomans by the leader of Johan Vilhelm Snellman and Svecomans by the leader of Leopold Mechelin for the political Olympus of autonomy. Separately it was made the analysis of the activities of the representative of the Royal Swedish Academy of Israel Hwasser, who was the first to think about the appearance of a «Finnish state» in the North of Europe as a counterweight to the Russian Empire threatening Scandinavia. It was determined how the reign of Nickolai I and Aleksander II influenced the development of the theory of a separate «Finnish state», which laid a solid foundation for the appearance in the early 20th century independent Finland from any country. It was emphasized the tsarist dual policy in the national outskirts: in the Kingdom of Poland the autocratic spirit reigned, in the Grand Duchy of Finland local residents were offered a relatively independent position in domestic policy. It was stated that the theory about a separate «Finnish state» from the middle of the 19th century had a defensive reaction to the conservative ideology of the «united and indivisible empire» without the right of every nation to its identity. The importance of making historical parallels was emphasized with the then situation in Naddnipryanshchyna in the studied period of history.

Key words: Grand Duchy of Finland, statehood, Russian Empire, the Fennoman movement, «Finnish state».